47

חרוב (פול החרוב)

במסכת כלאים נזכר פעם אחת 'חרוב', כאשר ברור מן ההקשר שאין מדובר בפרי העץ הנקרא כך, אלא שמדובר במין קטנית הדומה ל'פול המצרי' (כלאים א ב).

הזיהויים

לוביה אפונת הבקר

- זיהוי כללי - קטנית מאכל הדומה בצורתה לחרוב, כך בירושלמי ואצל רוב הפרשנים.[1]
- לפי ריבמ"ץ נראה שמדובר בזן בר (או פליט-תרבות) של **לוביה אפונת הבקר** (*Vigna sinensis*). קטנית מאכל שמוצאה מאפריקה, והתפשטה לאגן הים התיכון דרך מצרים בעת העתיקה. למין זה כמה זנים.[2]
- **חרוב מצוי** (*Ceratonia siliqua*) – למרות האמור לעיל, מופיע זיהוי זה בכת"י אנטונין.

עיון

בירושלמי הזיהוי מתייחס למין הקרוב ל'פול המצרי' (ע"ע) הדומה לחרוב. רוב הפרשנים מצטטים את הירושלמי, ומוסיפים כמה תיאורים (*מין פול גדול מאוד; שתרמילו דומה לחרובין דק ועקום* וכו'). ריבמ"ץ הוא היחיד מבין אלו שמביאים את דברי הירושלמי, שגם מציין שם ספציפי (אם כי לא מזוהה על ידינו בבירור).

למרות האמור לעיל, התרגום היווני בכת"י אנטונין אכן זיהה את החרוב בכלאים עם **חרוב מצוי** (*Ceratonia siliqua*).[3] שאר הפרשנים נמנעו מפירוש זה, ויש שאף הדגישו

זאת בפירוש. זאת משום שההקשר במשנה לא מאפשר זאת, כאמור, וברור כי 'פול המצרי והחרוב' הינם שני מיני זרעים, ולא זרע ועץ.

פליקס מזהה את 'פול החרוב' עם **לוביה ארוכת תרמיל** (*Vigna sesquipedalis*).[4] פלדמן כותב בנוגע אליו כי "קיימות רק השערות סתומות" וכי נראה ש"הלך לאיבוד גם זכרו הספרותי והמדעי".[5]

הערות:

1. **ירושלמי** (כלאים א ה"ב, עמ' 146) *אמ' ר' יונה: כמין פול מצרי פרסי הוא וקצצוי דמיין לחרובה*; **רמב"ם** (כלאים א ב עמ' קסח): *אינו החרובין אלא הוא מין ממיני הפול המצרי נקרא חרוב וכן פירש התלמוד*; **תנה"י** (עמ' 208, ערך 'חרב') ... *ואין זה 'כ'רנוב' מפני ש-'כ'רנוב' אינו נזרע עם קטניות אלא הוא עץ. ואולם התכוונו בזה למין פול גדול מאוד, והוא דומה לחרוב בהתארכותו יתר על שאר הפולים...*; **כפו"פ** (עמ' תשמב): *והחרוב הנזכר פה הוא מין הפול המצרי לא אילן החרוב. הערוך כתב שתרמילו דומה לחרובין דק ועקום ואינו עגול ופשוט כשל פולים*; **ערוך** (ח"ו עמ' 301, ערך 'פול'): *ירושלמי: 'והחרוב אמר רבי יונה כמין פול מצרי פרסי הוא', פי' והתרמילין שלו כולן דומה לחרובין שהן רקין ועקומין ואינן עגולין ופשוטין כתרמילין של פולין, 'וקצצוי דמיין לחרובא'*; **רע"ב** (כלאים א ב): *מין קטנית, וקורין לו חרוב לפי שתרמיליו שהזרע בתוכו הן דקים ועקומין כחרובין והוא ממיני הפול המצרי.*
2. **ריבמ"ץ** (עמ' עז): *א"ר יונה כמין פול מצרי פרסי הוא וקצצוי דמיין לחרובה. חרוב לשון יון אגריא ופסולין* [צ"ל: 'אגריאו פסולין'] > ἄγριος - בר; φάσηλος - ככל הנראה *Vigna sinensis* (=לוביה אפונת הבקר. **לידל וסקוט**, עמ' 1918). מוצאו של מין זה מאפריקה הטרופית, ולא נראה כי מין הבר שממנו תורבת מצוי באגן הים התיכון. מסתבר כי מדובר באחד הזנים של *V. sinensis* שגדל גם כפליט תרבות.
3. **כת"י אנטונין (70 5)**: *Ceratonia siliqua*=ξυλοκέρατον > *ξύλοκερατον* (**לידל וסקוט**, עמ' 1191).
4. **פליקס, כלאים**, עמ' 73. עמר מצטט את 'הנוסע מפיאצ'נצה', בן המאה ה-6, המתאר קטנית בעלת פרי ארוך הגדלה ביריחו. התיאור מתאים ל-*Vigna sesquipedalis* (**עמר, גידולי**, עמ' 92, ועיין שם בהערה 4).
5. **פלדמן, משנה**, עמ' 74.